

rand-Vlaanderen in het theoretische kader van het nieuwe institutionalisme. De institutionele dynamiek (van een primaat van territorialiteit over groepsgebondenheid) moet volgens haar leiden tot de verzwakking van de positie van de Vlamingen in Brussel.

Deel IV bevat 3 bijdragen over de Europese migranten in de Brusselse rand. K. Deschouwer en D. Mariette brengen verslag uit van een survey-onderzoek, dat doet twifelen aan het bestaan van de bedreiging van verfransing van Vlaams-Brabant die blijkens de bijdrage van A. Detant sterk naar voren wordt gebracht in de Vlaamse media (terwijl voor de Franse pers eurocratisering eerder een urbanistische uitdaging is). K. Leus geeft een instructieve stand van zaken op het gebied van het kiesrecht voor Europese burgers.

Er is nog een vijfde deel met slechts één — taalkundige — bijdrage van S. de Vriendt en P. van de Craen, die volledig los staat van de rest van het boek en waarvan ik, volslagen leek, de waarde niet kan inschatten.

Dit boek is belangrijk omdat het relevant feitenmateriaal bijeenbrengt over een bijzonder — althans in België — actuele problematiek, maar nog meer omdat het deze problematiek ondoet van zijn uniciteit. Het gaat om een suburbanisatieproces gepaard met de ontmoeting van taalgroepen van ongelijke sociale status. Voor de daarrond gerezen problemen heeft men een territoriale oplossing (strikte afbakening van het Brusselse gewest) annex groepsgebonden oplossing (faciliteitenstelsel) uitgewerkt. Ondoet men op die manier de problematiek van de Brusselse rand van zijn uniciteit, dan krijgt men oog en waardering voor de voorstellen van Meert (ingrijpen in het mechanisme van de grondprijsvorming) en van Van Dyck (bicultureel onderwijs), en voor de inzichten die de institutionalistische analyse van Hooghe bijbrengt, al wens ik vraagtekens te plaatsen bij de autonome werking van een institutionele dynamiek (en dus bij de conclusie van Hooghe omtrent de positie van de Vlamingen).

P. Saey

J. P. Verkaik, P. C. van Royen, *50 Jaar bestuur in Flevoland, Noordoostpolder en Wieringermeer. Het openbaar lichaam inde Zuiderzee- en IJsselmeerpolders, 1937-1987* (Publikaties van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders LVII; Zutphen: Walburg pers, 1993, 224 blz., f49,50, ISBN 90 6011 842 1).

Na afkondiging van de Zuiderzeweet (1918), werd in 1925 tegelijkertijd begonnen met de aanleg van de Afsluitdijk en de inpoldering van de Wieringermeer, die vijfjaar later droogviel, gevolgd door de Noordoostpolder (1942), Oostelijk Flevoland (1958) en Zuidelijk Flevoland in 1968.

Onafzienbare moddervlaktes die moesten worden ingericht en bestuurd. Daar waren drie instellingen bij betrokken, die ik hieronder enigszins vereenvoudigd weergeef. De Dienst der Zuiderzeewerken polderde het land in en de Directie Wieringermeer (sinds 1962 Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, RIJP) bracht het vervolgens in cultuur en nam de ruimtelijke ordening voor zijn rekening. Zij beide vervulden de rijks- en waterschapstaken. De openbare lichamen Wieringermeer (1937-1941), Noordoostpolder (1942-1962) en de Zuidelijke IJsselmeerpolders (ZIJP, 1955-heden) beheerden min of meer de gemeentelijke taken en moesten de komst van de gemeenten voorbereiden. Tot die tijd waren de bewoners verstoken van een democratisch gekozen bestuur; men werd vertegenwoordigd door adviesraden. De ondemocratische verhoudingen werden nog versterkt door de nauwe band tussen het openbaar lichaam en de Directie Wieringermeer/RIJP in de persoon van de landdrost/directeur. Hiervoor was

hoofdzakelijk gekozen om het rijksbeleid ongestoord te kunnen doorvoeren. Aanvankelijk stuitte dit op weinig verzet, ook vanwege de voornamelijk agrarische functie van het nieuwe land, maar vooral bij de inrichting van Zuidelijk Flevoland, waar het accent op wonen, recreatie en natuur kwam te liggen, bleek het gebrek aan bestuurlijke invloed voor de inwoners steeds moeilijker te verteren. Hierdoor begonnen de adviesraden langzamerhand de contouren van gemeenteraden aan te nemen. Door de benoeming in 1976 van een aparte directeur voor de RIJP en een landdrost voor de ZIJP, werden — vaak na stevig lobbyen in Den Haag — steeds meer taken op het gebied van de ruimtelijke ordening van de Rijksdienst overgeheveld naar het openbaar lichaam. Aan deze strijd kwam een einde door de instelling van de gemeenten Almere en Zeewolde in 1984. Al eerder waren in Lelystad (1980), Dronten (1972), Noordoostpolder (1962) en Wieringermeer (1941) burgemeesters geïnstalleerd.

Deze studie over het bestuur in de nieuwe polders vormt een noodzakelijke aanvulling op de in 1991 verschenen dissertatie van A. van Dissel over de geschiedenis van de RIJP. Beide instellingen waren immers sterk met elkaar vervlochten. Zo kan de lezer nu uitgebreid kennis nemen van een wat onderbelicht onderdeel uit de inpolderingsgeschiedenis, die maar al te vaak blijft steken in het genre van de heroïsche strijd tegen het water. Het gaat de auteurs om de bestuurlijke constructie en de verdeling van de bestuurlijke bevoegdheden van de openbare lichamen. Daar zijn zij zeker in geslaagd. Door minutieus bronnenonderzoek geeft deze studie een goed inzicht in de werking van de macht; de eindeloze discussies, de belangentegenstellingen, de vaak ingewikkelde bestuurlijke oplossingen. De heldere conclusies aan het eind van ieder hoofdstuk vergroten de leesbaarheid zeer. Maar de schrijvers hebben hun onderwerp wel wat nauw opgevat. Zij hebben zich vrijwel uitsluitend beperkt tot de bestuurlijke bronnen, waardoor de dagelijkse gang van zaken in de polder onderbelicht blijft. Zeker, veel overleg was informeel en telefonisch, maar door middel van *oral history* had er over veel zaken toch meer gezegd kunnen worden dan nu het geval is. De volgende vragen bijvoorbeeld blijven goeddeels onbeantwoord: Onder welke omstandigheden werkte de Directie/RIJP in de polder, hoe waren de contacten tussen de Directie/RIJP en de arbeiders/werknemers, wat waren de selectiecriteria voor de nieuwe inwoners en hoe verliepen de in/o/fce-gesprekken. Een ander nadeel van de gevolgde werkwijze is dat de stof niet echt tot leven komt. Juist interviews kunnen een instellingsgeschiedenis enorm verlevendigen.

J. Th. Rijper

Y. Schaaf, *Laarzen op de Lange Pijp. Leeuwarden in de tweede wereldoorlog* (Franeker: Van Wijnen, 1994, 416 blz., f35,-, ISBN 90 5194 104 8).

De veiligste plek die er in Nederland te vinden was tijdens de tweede wereldoorlog, was waarschijnlijk de Leeuwarder strafgevangenis. Daar zaten alle criminelen die tot vijfjaar of langer veroordeeld waren en de Duitsers bemoeiden zich nauwelijks met hen. Zelfs joden zaten daar veilig, want Schaaf schrijft: 'Zo kon de in 1935 vanwege een lustmoord in de Jordaan op de 8-jarige Sonja Beugeltas tot levenslang veroordeelde joodse man Sally Z. zonder gedeporteerd te worden gewoon de hele oorlog lang zijn straf verder uitzitten' (288). Schaaf laat, met oog voor detail, zien welke invloed de bezetting heeft gehad op alle aspecten van het dagelijks leven. Het boek is daarom, na twee inleidende hoofdstukken die in grote lijnen schetsen hoe het maatschappelijk leven verliep, ingedeeld in een aantal hoofdstukken die telkens een thema behandelen. Achtereenvolgens komen aan de orde: de politieke en ideologische strijd, de pogingen tot gelijkschakeling op het gebied van de cultuur en de sport, het vliegveld Leeuwarden, het lot van de joden en tenslotte, na een selectie uit drie oorlogsdagboeken, het verzet.